

* श्री: *

नेपालसरकारको

१
वैधानिक-कानून

संवत् २००४

Reference Only
Not for issue

गोरखापत्र छापाखानामा मुद्रित

मूल्य-१२५०/-

श्री ३ महाराजको भाषणा

भाइ भारादार, सज्जनवर्ग, भाइ बहिनीहरू !

प्यारी मातृभूमि नेपालको समयाहुकूल सुधारद्वारा समृद्धि र कल्याणमा कुन प्रकार—
बाट उत्तरोत्तर उन्नति हुन सक्ला औ देश र दुनियाँमा सुख शान्ति बढ्ला भन्ने प्रश्नको
बारेमा मैले विचार गर्न थालेको धेरै काल भैसक्यो । सो तिमिहरूलाई थाहै छ । धेरै काल—
देखिको मुलुकको शासनव्यवस्थामा सुधार गर्ने मेरो अभिलाषालाई कार्यरूपमा परिणत
गर्न भनी अनेक विचार र सल्लाहबाट तैयार भएको राजनैतिक सुधारको योजनाको घोषणा
गरू भनी आज तिमिहरू सबैलाई यहाँ बोलाउँदा मलाई कत्तिको आनन्द लागेको होला सो
तिमिहरू अनुमान गर्न सक्नेछौ । श्री राम र श्री पशुपतिनाथको कृपाले मात्र राष्ट्रको गौरव
बढ्ने छ, दुनियाँको सुख शान्तिमा अटल वृद्धि हुनेछ भन्ने दृढ निश्चयले आजको घोषणा
गर्नेअघि वहाँहरूको पाउ सँझी देश र दुनियाँउर आशीर्वादका विमित्त प्रार्थना गर्दछु ।

यो प्रिय भूमिको शासनभार उठारदेखि नै मुलुकलाई कुन किसिमबाट उन्नत गराउँ
भनी मैले कोशिश गरेको तिमिहरूलाई थाहै छ । आर्थिक, सामाजिक, राजनैतिक प्रश्नहरू,
शिक्षाको प्रचार, देशको उद्योगव्यवसाय र खेती बारीको उन्नति, स्वास्थ्य सुधार, सर्वतर्फ
एकैसाथ दृष्टि पुऱ्याउनु परेको छ । तिनमध्ये राजनैतिक सुधार ता अरु विषयभन्दा प-
नि बढ्ता र पूरा विचार गरेर मात्र, राष्ट्रको हरेक अङ्ग प्रत्यङ्गका उपर पर्ने प्रभाव र गुण
दोषको खयाल राखी, गर्नुपर्ने भएकोले यस्तो जटिल विषयमा सक्रम विचार गरीकन मात्र
काम गर्नालाई केही समय लाग्न गतु स्वाभाविकै हो । अब आज प्रकाश हुने नयाँ विधान-
का विशेष विषयहरूमा बारेमा तिमिहरूलाई केही भन्नेअघि हाम्रो मुलुकको वर्तमान शासन-
पद्धतिको एक छोटकरी बर्णन र इतिहास सुनाउन चाहन्छु ।

(ख)

यस मुलुकमा वारंवार हलचल भै रूपातले गर्दा शान्ति सुख हराई यो राज्य डुब्न लाग्यो, हाम्रो स्वाधीनतासमेत हराउन आँट्यो भनी दुनियाँ भरिभार र सरकारको सम्मतिले हाल चलिरहेको थिति चलाई राणाजोलाई राज्यको मुख्य अभिभार सुम्पिन गएको हो । राणाजोको हातमा हुकुम आएको सय वर्ष नाघ्यो । यो सय वर्षमा ऐनकानून र स्थिति, शान्ति सुरक्षा र अभय, भित्र बाहिरको सलतनत, र देशोन्नति के कति भयो मैले भन्नुभन्दा इतिहासजे बतौउनेछ । एकतर्फ विशाल चीन साम्राज्य, अर्कोतर्फ अंग्रेजी शक्तिको उर्लदो बाढी उठेर आएको समयमा समेत बीचमा पर्न गएको यो सानु पहाडी देशको स्वतन्त्रता कायम रही संसारमा नेपालले स्वाधीन राष्ट्रहरूका बीचमा आफ्नो स्थान कायम गरी राख्न सक्नु यो पनि देशका शासक राणाजीहरूले न्यायोचित गर्व लिन सक्ने कुरा हो ।

सरकारलाई शिरमा, दुनियाँलाई बाख्मा राखी शास्त्रोक्त हिन्दू वैधानिक राज्यको ऋण्डा फर्फराई हामीले राजा रैतीको धर्म थितिबाट काम चलाइआएका छौं । दुनियाँकै मलाइको खातिर हामी खडा हुन आएका व्हाँ । दुनियाँको खातिर जो जति गर्जुपर्ला सो गर्नालाई तयार र तन्पर छौं, यो राम्रो बुझी दिलजमी गर ।

यति लामु अवधिभरी दुनियाँलाई राज्यव्यवस्थामा सरीक गराउने प्रयत्न हुँदै नभएको होइन, तर समय नबाइपुगेकाले ती सबै प्रयत्न निष्फल भए । जस्तो कि संवत् १९०८ मा वसन्तपुरमा पार्लिमेण्टरी कच हरी खडा भयो । सरकारलाई वेलायतको थिति बेस लागी यहाँ पनि प्रजाहरूको सम्मति सरीक गराई सोही पार्लिमेण्टरी विधान चलाउनाको इच्छा भयो । तर दुनियाँहरूले पहिले बहुनायक भै बिग्रेको यो नेपाललाई अनेक देशी चाला फिफ्री डुवाउन लागे भन्ने पष्ट नामंजूरी देखाएकोले सो पार्लिमेण्टरी योजना छोड्न करै लाग्यो । फेरि १९७५ सालमा, सोही मुदा ली पहिलो खुडविलाको स्वरूपमा, म्युनिसिपलिटीमा निर्वाचन हो प्रथा चलाउनाको चेष्टा भयो । तर शहरमा सदस्यको चुनाव हुँदा बहुते हलचल भयो । शहरका बाशिन्दामा परस्पर मेल र सहयोग भै-

रहेको ठाउँमा साम्प्रदायिक झगडा र अशान्ति फैलियो र सरकार आफैले सदस्य चुनी काम चल्ने प्रबन्ध भयो ।

हाम्रो मुलुकका अधिकांश जनताले यसरी वारंवार हामीमा पत्यार र स्नेह देखाउँदा हामीलाई शोभित गराए तापनि कालानुसार तिमीहरूले पनि शासनप्रबन्धमा हिस्साली हामीलाई मद्दत नगरेदेखि संसारमा तिमीहरू नसक्ने, हामीहरू नदिने, भन्ने अपवाद फैलिने भयो । मेरो आशुनो उद्देश्य के हो तिमीहरूले विधानको भूमिकाबाट थाहा पाउने छौ ।

सुधारको विषयमा मैले तिमीहरूलाई पहिलो सूचना २००३ सालको फाल्गुन २ गतेका दिन निम्नलिखित शब्दमा गरेको थिएँ । “ एक अर्को कुराको सूचना तिमीहरूलाई भन्न चाहन्छु । संसारमा हालै देखि चलिआएको व्यवस्था अनुसार हाम्रो यहाँको राज्यव्यवस्थामा पनि प्रजालाई अहिलेभन्दा पनि बढी सरीक गराउने प्रबन्ध वसाल्नाले देशको उन्नतिमा ठूलो मद्दत हुन जाला भन्ने लागी भाइछोरा र भारादारहरूको राय लिन लागेकोछु । यस्तो जटिल कुरामा राम्रोसँग सवैतिरको विचार पुऱ्याईकन मात्र ठेगान गर्नु पर्ने हुनाले फट्टै हुन नसक्ने तिमीहरूलाई थाहै छ । सवैसँग छलफल गरी यस व रेको ठेगान लाग्नासाथ तिमीहरूलाई फेरे जम्मा गरी सो सवैको सल्लाहले ठेगान भएको ठहर सुनाउनेछु ।” सोही साल पौषदेखि नै तीस वर्ष नावेका रोलवाले भाइछोराहरूको राय बुझ्न शुरू गरेको थिएँ । उनीहरूले पनि मेरो विचारलाई समर्थन गरी मलाई पूरा महायता दिए । त्यस पछि अरु भाइभारादारलाई पनि सोध्ने काम गरेँ । उनीहरूले केही ता गरिवक्सनु पर्ला तर हामी चार वर्ष छत्तिस जात छौँ , थिति नखल्बलिने गरी क्रमैसँग तालिम गरिवक्सनु पर्ला भने । यी सब कुराहरूउपर विचार गर्ने र पेश भएका विभिन्न राय केला उन भनी सुधारसमिति २००४ वैशाख मैनहाको शुरूमा खडा भएको हो । सुधारसमितिका सदस्यले आफूमा छलफल गरी हिन्दुस्थानबाट आएका विशेषज्ञहरूसँग परामर्श पनि गरे । विधानको तर्जुमा चाँडै नै तयार भए तापनि त्यसलाई चालु गराउनलाई चाहिने नियम

उपर नियमहरू बनाउनालाई निज विशेषज्ञहरूले समेत सहसा गर्नु नसकी ठाउँ ठाउँका पुस्तकालयहरूबाट भरभद्दा लिनुपर्ने। सबै कुराको विचार गर्दा यस्तो कठिन काम हाम्रो यहाँ बेसै चाँडो र सुलभसाथ भएको रहेछ भन्ने न देख्नु अरु नयाँ तरजुमा भएको विधानको ऐन सुन ।

आशा गर्नु कि तिमीहरू सबैले वैधानिक ऐन ध्यान पूर्वक सुनेका होउला । यसका विशिष्ट अङ्गहरूका बारेमा पनि यो ऐनको उद्देश्य र अर्थका बारेमा प्रकाश दिन चाहन्छु ।

ऐनको भूमिकाबाट हाम्रो लक्ष्य र अभिप्राय के रहेछ सो बुझिसक्यौ होउला, हेर, यही शासनप्रणाली नै सबभन्दा उत्तम हो भन्ने कुरामा संसारको इतिहासभरीमा पनि एक राय भएको देखिन्छ, न ता संसारभरीका राष्ट्रहरूका प्रतिष्ठित व्यक्तिहरू जम्मा भई बनेको सम्मिलित राष्ट्रसंघले पनि सो कुराको ठेगान गर्न खोजेको वा सकेको छ । संसारमा भिन्न भिन्न समयमा भिन्न भिन्न प्रकारका शासनव्यवस्था प्रचलित थिए, कहिले साम्यवाद, कहिले राजतंत्र, र बीचबीचमा ऐकाधिपत्य पनि चलेको थियो । अहिले पनि भिन्न भिन्न देशमा भिन्न भिन्न राज्यप्रणाली चलिरहेकै छन् । सुशासनको एक मात्र लक्षण के हो भने यसबाट सबभन्दा बढी दुनियाँको सबभन्दा बढी हित हुनुपर्दछ, अथवा जुन शासनबाट थिति राम्रो हुन्छ, शान्ति र सुखको वृद्धि हुन्छ, त्यही शासनप्रबन्ध बेस हो ।

मौलिकहकका बारेमा, संसारका प्रमुख राष्ट्रहरूमा ती जुन प्रकारसँग प्रचलिन छन्, हामीले पनि तिनलाई सोही ढंगमा तर्जुमा गरेकाछौं । अगि यस विषयमा हाम्रा ऐन कानून अपूरा थिए, अहिले हामीले तिनलाई हिन्दुस्थान र अरु उन्नत मुलुकको सरह पार्ने उद्योग गरेका छौं । आमश्रद्धाला र सदाचारको चरम आवश्यकताको हद्द भित्र रही सबै जनाले चल्न पाउने कुरामा केही बन्देज हुनुपर्दछ भन्ने तिमीहरूले

बुझैको छौ । दुनियाँको हक र कर्तव्य दुवै हुन्छन् । औ दुवै आम भन्दाइका निमित्त व्यवहृत हुन्छन् । कुनै दुइ देशको चलन र आवश्यकता पनि कानान हुँदैन, तमर्थ हात्रो देशलाई सुहाउने, औ आवश्यकता खास गरी धर्मको कुरामा बाहेक, अरु विषयमा अरु मुलुकहरूमा चलिरहेको भन्दा बर्ता बन्देज हात्रो मुलुकमा लगाउने सरकारको इगदा छैन ।

मन्त्रीमण्डलको सृजना र त्यसमा निर्वाचित सदस्यहरूका प्रतिनिधिहरूलाई समेत स्थान दिएको र शासन-समितिको स्थापनाबाट समेत शासनकार्यमा दुनियाँलाई सरीक गराउने हात्रो अभिप्राय स्पष्टै छ ।

केन्द्रीय—समाको लागि प्रतिनिधि चुन्ने विषयमा एक मौलिक योजना तयार भएको छ । पाश्चात्य देशको चुनावको ढंगलाई परमारादेखि चलिआएको हात्रो संस्कृतिलाई सुहाउने पञ्चायती प्रणालीमा ढाल्नाको उद्योग भएको छ । उमेर पुगेका सबैलाई चुनावको हक दिइएको छ, तर यसमा सरकारले एक कुरामा विशेष ध्यान दिनुपर्ने देखिन्छ । मुलुकभरका असल, लायकर जेहनदार निर्वाचित प्रतिनिधि केन्द्रमा आई सरकारलाई मद्दत गरून् भन्ने अभिलाषा सरकारको छ, तर यो निर्वाचन वा चुनावको सिलसिलाले गर्दा मुलुकमा भैँभगडा र अशान्ति फैलिन गयो भने बडो नरात्रो कुरा हुन जानेछ, सो सरकारले कदापि हुन दिनेछैन । मुलुकलाई दल पद्धतिको भुँवरीमा धकेली उम्मेदवारकं योग्यताबाट भन्दा दल वा समूहको बन्दोबस्तको जोरले निर्वाचन हुन जाने प्रथालाई सरकारले कुनै हालतमा पनि प्रोत्साहन दिनेछैन । निर्वाचनपद्धतिले गर्दा सबभन्दा योग्य व्यक्तिलाई अगाडि ल्याउनामा मद्दत हुने हुनाले सो प्रारम्भ गरिएको हो, तर त्यसका साथसाथै चुनाव गर्दाको अधिक खर्च, दिक्कत र पीर, र कलहलाई पनि सँगसँगै हात्रो राजनैतिक जीवनमा घुस्न दिन हुँदैन ।

केन्द्रमा दुइ सभाहरू पनि एक सर्वस्वीकृत सिद्धान्त हो । संसारका प्रायः सबै देशमा दुइ सभा भएका व्यवस्थाकै समुदायहरू रहेको सबैले थाहा पाएकै छन् । हात्रो दुवै सभाहरूमा नियुक्त सदस्यहरू पनि राखिएका छन् । मुलुकमा मानिसहरूमा प्रशस्त मात्रामा

राजनैतिक शिक्षा हुन नगएसम्म यस किसिमका प्रतिनिधिहरू रहनु राज्यको कामकाजको लागि आवश्यक छ । निर्वाचनमा राम्रो स्थान पाउन नसक्ने विशेष स्वार्थहरूलाई पनि व्यवस्थापकसभामा स्थान दिइएको छ । यो सभाको अख्तियारी प्रायः हिन्दुस्थानसरकारको सन् १९३५ को विधानमा रहेको अख्तियारीबमोजिम छ ।

मुलुकको आम्दानीखचेको विषयमा पनि धेरैलाई भ्रम परिरहेको छ । अब ता यो कुरा पनि व्यवस्थापक सभाको अख्तियारीभित्र परेकोले सो भ्रम हट्नजाला भन्ने उम्मेद गरेको छु । विधानमा एक प्रधान जाँचकी राख्ने प्रबन्ध भएकोबाट पनि यस विषयको संदेह हटाउने हाम्रो उद्देश्य बुझ्नेछौ ।

सरकारको विशेष अख्तियार र थिति नै तोड्न जाने अपरभटको संकट अवस्था परिआएमा त्यसको सामना गर्नलाई प्राइमिनिष्टरले नयाँ विधान खिच्ने अख्तियारको बारेमा मैले केही भन्दुपर्ने होइन । विशेष अवस्थालाई विशेष अख्तियार जुनसुकै देशको विधानमा पनि रहेको हुन्छ ।

सकेसम्म स्वाधीन न्यायाधिकार खडा गर्ने हाम्रो प्रयत्न यो घोषणाबाट देखिहाल्यौ । केही बिलकुल बिरानो प्रणाली आफ्नो मुलुकमा सार्नुभन्दा आफ्नै पुरानो थितिलाई चाहिएको सुधार गरी सपार्नु बेस ठानी हाम्रो प्राचीन पंचायती अदालतलाई नै न्यायको जग पारेकाछौं । त्यसबाट धेरै सानातिना कचिंगल शुरूमै मिल्न जाने भै दुनियाँभर भगडाको बेभ्र कम पर्ने जाला भन्ने उम्मेद राखिएको छ । माथिल्लो तहमा न्यायपूर्ण-तया स्वाधीन र राष्ट्रको कार्यकारिणीबाट पृथक् राखिएको समेत बुझ्ने छौ । न्यायाधीशहरूलाई छमेको हृदयभित्रसम्म व्यवस्थापक सभाको दोषी नटहराई नफिक्ने, उनीहरूको तलपमा पनि जथाभावी घटबढ नहुने, आफ्नो धर्म र कर्तव्य सम्झी उनीहरूले गरेको काममा अन्त कतैबाट दबाउ अथवा बाज नलाग्ने प्रबन्ध भएकोबाट पनि यो मुराद सफल हुनेछ भन्ने अनुमान गरिएको छ ।

अर्को एक मुख्य कुरा पनि तिमीहरूले विचार गर्नुपर्ने होउला । हात्रो विधानलाई अरु धेरै मुलुकमा भएजस्तो निश्चल र अस्थिर बनाएका छैनौं । अहिलेलाइ मुलुकको वर्तमान परिस्थितिलाइ सुहाउँदो जो जति गर्नुपर्ने मुनासिब ठहर्‍यो सोबमोजिम गरेकाछौं । हात्रो विधानमा कुनै कुनै कुरा विलकुल मौलिक परेको छ, कुनै कुनै कुरामा विभिन्न मुलुकको विभिन्न समयको स्थितिअनुसारको बन्दोबस्तको अनुकरण भएको छ । हात्रो मुलुकलाई यसबाट कतिसम्म फाइदा हुन्छ, कतिसम्म हात्रो दुनियाँले यसलाई अपनाउम सक्छन्, सो हेरी समय समयमा विधानको परिवर्तन र विकाशको ठाउँ पनि राखिएको छ ।

अब तिमीहरूलाई भन्न पर्ने धेरै केही छैन, अरु अरु राष्ट्र र हात्रो छिमेकी राष्ट्रमा पनि दुई तीन सिडीमा लामुलामु अन्तरपछि भएको वैधानिक सुधार हात्रोले यहाँ पहिल्यै फड्कामा गर्न लागेकाछौं । यो स्नेहप्रेरित प्रयत्न कतिको सफल हुन्छ सो तिमीहरू यस पद्धतिबमोजिम काम गर्ने र अभिभारी बोक्ने सज्जनवर्गमाथि निर्भर छ । मानिसले गरेको कुनै कुरा पनि पूर्णतया दोषरहित हुन सक्छैन, खोट जुन कुरामा पनि फिक्न सकिन्छ, तर पाठ्यपुस्तकमा रहने प्रकारको समालोचनाले हात्रो राष्ट्रनिर्माणको महान प्रयत्नमा के सहायता हुन्छ ! सो ता स्कूल कलेजमा हिन्दुस्थान र अरु राष्ट्रहरूका राजनैतिक विधानको अध्ययन गर्ने प्रत्येक विद्यार्थीले पनि कण्ठग्र दोहर्‍याउन सक्छ । तर मलाई हात्रो नागरिकहरूको सुबुद्धि र सभ्यतामा पूरा विश्वास छ । खोट फिक्ने र टोका टिप्पणीको अभ्यासले आफ्नो ध्येय कदापि बाध गर्न सकिन्न । यस्तो विशाल र महान् काममा मेहनत र सहयोगद्वारा सरकारलाई मद्दत गर्दै आफ्नो योग्यता बढाउँदै र देखाउँदै लगी फन् फन् बढ्ता जवाफदेहीको लायक बन्दै जाने सुमार्ग समात्ने छन् भन्ने मैले पूरा भरोसा गरेको छु । त्यसो भएमा मात्र मुलुकमा शान्ति र धित्ति कायम भै उन्नतिमार्गमा अग्रसर हुन सकिन्छ ।

हेर, कति मुलुक छन् जहाँ सरकार र दुनियाँ सबै मिली उन्नति हुन र समृद्धि बढाउन-
लाई निरन्तर चेष्टा गरिरहेका छन्, तर कलह र घरभगडाबे गर्दा कतिको उन्नतिमार्गको वंग काटिएर दुःख र अमानसमेतमा रडमडिनु परिरहेछ । यस्तो अवस्थाबाट हात्रो प्यारो मुलुकलाई बचाउनु शासकहरूको प्रथम कर्तव्य हो । अहिले पनि युनुवामा रहेका

(ज)

मानिसहरूलाई छोडिदिने हाम्रो मनसाय थियो, उनीहरूमध्ये कम कसुर देखिएका जति त छुट्टी पनि सके बाँकी रहेकाभो हकलाई उनका सहयोगीहरूले हाम्रो छिमेकी मुलुकमा सन् १९४२ मा राजनैतिक आन्दोलनले गोलमाल र रक्तपातको रूप लिएको दृष्टान्त देखाई धमकी दिने गरेकोले यस्तो अवस्थामा दया र सद्भाव देखाउने मौका छैन भन्ने मेरा भाइहरूको सल्लाह र पुलिसविभागको रिपोर्टसमेत भएकोले अहिले तिनलाई रिहाई दिन सकिएन।

यो नयाँ सुधारबाट फायदा उठाई शान्ति र शृङ्खलाको बाटोबाट राजा प्रजा सबै उन्नति र ऐश्वर्यको शिखरतिर बढ्न जाऊन, भूलचूकमा परेकाहरूको पनि उद्धार भएको देख्न र सुन्न पाउँला भन्ने आशा राखेको छु। मेरो ता उमेर पुगिसकेको छ, स्वास्थ्य पनि ठीक छैन, यो नयाँ विधान भाई कम्युण्डरइनचीफ र कम्युण्डिङ्ग जनरलहरू बसी छलफल गरी उनीहरूले पनि ठहराएबमोजिम बनेको हो। यसको कार्यक्रम र फल रात्ररी देख्न अलि वर्ष लाग्नेछ। आफैले देख्न नसके ता पनि सुचारूपले चलेको अवश्य सुन्न पाउँला भन्ने आशा राखेको छु। मेरा भाइहरू सुयोग्य र बुद्धिमान् छन्। मैले जुन जे जति काम गरेको छु सो सबैमा उनीहरूको सहमति र सहयोग पाएको छु। तसर्थ अहिले मैले प्रारम्भ गरेको सिद्धान्त र पद्धतिको उनीहरूबाट पनि अनुकरण मात्र होइन कि त्यसको विकास र उन्नति पनि जरुरै हुनेछ। यसमा मैले केही संन्देह मानेको छैन, औंतिमीहरूले पनि मान्नुपर्दैन।

मेहनत र तत्परतासाथ यो विधान तैयार गराउन मद्दद गर्ने सुधारसमितिका सदस्यहरूलाई धन्यवाद गर्दछु।

जसको कृपा र सुदृष्टिले आफ्ना प्यारा दुनियाँका हितको लागि आजको घोषणा सुनाउने मौका पाएँ वहाँ श्री राम र श्री पशुपतिनाथको जय पुकारा गरी तिमीहरू सबै जम्मा भएकालाई धन्यवाद दी आजको कारवाँई समाप्त गर्दछु। वंहीहरूबाट देशका सम्पूर्ण वाशिन्दाहरूलाई आज प्रकाश भएको विधानद्वारा राष्ट्र र दुनियाँको उत्तरोत्तर हित र कल्याण गराउने सुबुद्धि मिलोस्।

मैले गर्न आँटेको कुरा आज तिमीहरू सबैलाई सुनाउन पाउनाले आज मेरो दिल जति खुशी भएको छ त्यति खुशी मेरो जिन्दगीमा कहिल्यै भएको थिएन न पछि कैल्यै होला।

प्रस्तावना

॥ आगे नेपाल भरमुलुकका भाइभारादार साहुमहाजन रैयत दुनियाँ गैठके यथोचित उपान्त संबत् १९०३ सालदेखि श्री ५ महाराजाधिराजहरूबाट समय र मा पाला पाउका श्री ३ महाराजहरूलाई बक्सेको भरमुलुकको शासनसंबन्धी अख्त्या-रको पंजापत्रवमोजिम हामीबाट मुलुकको हाल हुकुम पाई काम चलाई आएकोमा श्री पशुपतिनाथसुरक्षित यो पुण्यभूमि नेपाललाई सामाजिक, आर्थिक, राजनैतिक, सबै सुधारद्वारा संस्थाका अग्रगामी राष्ट्रहरूको उन्नतिको दाँजोमा पुन्याउन हाम्रो गाढा इच्छा भएको हुनाले,

र परंपरादेखि चलिआएको आफ्नो संस्कृतिको अनुकूल पंचायतप्रणाली र अरु सोही प्रकारका संस्थाको पुनरुत्थानद्वारा हाम्रा प्यारा प्रजालाई राजप्रणालीको हरेक अङ्गमा भन् भन् बढी मात्रामा सम्मिलित गराई मुलुक र दुनियाँको उत्तरोत्तर वृद्धि गराउने हाम्रो इदमित्थ नीति भएकोले,

र यस कितिमको वृद्धिक्रमशः यथासमय मात्र हुन सक्ने औ नयाँ अख्तियारी अनुसार काम गर्नेहरूको सहयोग र नयाँ अविभारा चलाइएको कुशलताबाट थप अधिकारको निर्णय हुनुपर्ने भएकोले,

र हामीबाट यस कुरामा तुल्यत कदम बढाईबक्सेने बखत आयो भन्ने ठहराई-बक्सेकोले,

स्वस्तिश्री ५ महाराजाधिराज त्रिभुवन वीर विक्रम शाह गिरिराजचक्रचूडामणि नरनारायणेत्यादि विविधवीरुद्वलीविराजमानमानोन्नत ओजस्वी राजन्य प्रोज्ज्वल-नेपालतारा अराम अतुल ज्योतिर्मय त्रिशक्तिपट्ट अतिपत्रल गोरखादक्षिणबाहु महादि-पतीनाम् सुदा समरविजयिन म्बाट,—

यस नेपालराज्यको सिंहासनारूढ होइवकसेको छत्तीसौं वर्षमा हामी स्वस्तिश्री ३ महाराज मदतिपचण्डभुजदण्डेत्यादि ओजस्वी राजन्यप्रोज्ज्वल नेपालतारा उँगम अतुलज्योतिर्मय त्रिशक्तिपट्ट अतिपवल गोरखा दक्षिणबाहु पृथुल धीश नेपालप्रतापवर्धक पद्मशपशेर जङ्गबहादुर राणा जी. सी. यस. आई; जी. वी. ई;के. सी. आई. ई; यस. टी. आर. के; जी. सी. यल. यम. थ. चुङ्ग त्हा. ए. पावटिङ्ग शुन ज्याङ्ग, सैनिक दीर्घ सेवा पट्ट, आनरेरी लेफटेन्यान्ट जनरल वृष्टि आर्मी आनरेरी कर्णेल अफ अल दि गोरखा राइफल रेजिमेन्टस अफ अल दि इन्डियान आर्मी लुह चुयान श्याङ्ग ज्याङ्ग प्राइमिनिष्टर गण्ड सुप्रीम कम्योन्डरइनचीफवाट, — ये नयाँ विधानको एन जारी गरिवकसेको छ ।

भाग १

भूमिका

१. यो घोषणा संवत् २००४ सालको "नेपालसरकार वैधानिक कानून" को नामबाट उल्लेख गरिनेछ ।

२. यो कानून संवत् २००५ साल वैशाख १ गतेदेखि जारी हुनेछ, तर स्थानीय परिस्थिति वा अरु कारणबाट यो विधानको सबै दफाहरू एकै पटक सबै ठाउँमा चालु हुनु श्री ३ महाराजबाट सम्भव देखिबकसेन भने जुन २ दफा जुन २ ठाउँमा जस २ वखत चालु हुन सक्छ सोहीबमोजिम गर्न गगउन लगाइबकिसने तर २००५ सालको अन्तसम्ममा सबै दफा मुलुकभर जारी भैसक्नेछन् ।

३. श्री ५ महाराजाधिराज र श्री ३ महाराजको गद्दी रोलको उत्तरधिकार क्रमशः रम्पगदेखि चलिआएको रीत रिवाज बन्दैज कानूनबमोजिम कायम रही सबैको निमित्त अपरिवर्तनीय र अनन्तकाल रहनेछ ।

(१)

भाग २

मौलिक हकहरू

४. लोकनीति र सदाचारका सिद्धान्तहरूको बखिलाप नगरी र मौलिक हकहरूका विषयमा हात प्रचलित र नयाँ बन्ने ऐन र नियमहरूको विरोध नगरी व्यक्तिगत स्वतन्त्रता, वाक्स्वतन्त्रता, प्रकाशनस्वतन्त्रता, सभा वा संघस्वतन्त्रता, धार्मिकस्वतन्त्रता, ऐनकानूनो पूर्णसमानता, छिटो र सुलभसाथ पाइने इन्साफ मुलुकभर, अनिवार्य निःशुल्क प्रारम्भिक शिक्षा, उमेर पुगेका सबैले वोट गर्न पाउने समान हक, व्यक्तिगत सम्पत्तिसंरक्षणका हकहरू दिने काम भएको छ ।

५. शारीरिक, मानसिक र आर्थिक क्षमतानुसार मुलुकको सुरक्षा र कल्याणको निमित्त शारीरिक र मानसिक परिश्रम गर्नमा तत्पर रहने, सरकारलाई दिनुपर्ने कर रकम दिने, लोकहित हुने काममा सहायता दिने, श्री ५ महाराजाधिराज र श्री ३ महाराजहरूमा सच्चा राजभक्तिका साथ साथ नेपालराज्य र नेपालराज्यका विधान-पद्धतिमा इमानदारीसाथ सद्भाव राख्ने काम प्रत्येक नागरिकको कर्तव्य हुनाले सो बमोजिम सबैले गर्नुपर्नेछ ।

भाग ३

कार्यकारिणी सभा

६. यस कानूनमा लेखिएबमोजिम नेपालको शासन अधिकार श्री ३ महाराजमा रहेको हुनाले शासनसम्बन्धी सबै काम मौसुफवाटै वा आफ्नु अधीनका कर्मचारीहरूद्वारा संचालन हुनेछ ।

७. (क) मुलुकको शासन अधिकार संचालन गर्ने काममा श्री ३ महाराजलाई मद्दत र सरसल्लाह दिनानिमित्त व्यवस्थापक सम्मेलनका सदस्यहरूबाट एउटा मंत्रिमण्डल मुकर्र हुनेछ ।
- (ख) सो मंत्रिमण्डलमा ५ जनामा नवशर्मा श्री ३ महाराजबाट बखत २ मा तोकिएकोसेवमोजिम सदस्यहरू रहने छन् । सो सदस्यहरूमध्ये कम्सेकम २ जना व्यवस्थापकसम्मेलनका निर्वाचित सदस्यहरूबाट मुकर्र हुनेछन् ।
- (ग) व्यवस्थापक सम्मेलनमा ओहदाको हैसियतले सदस्य हुने पंचायतहरूका सभापति र उपसभापतिहरू पनि निर्वाचित सदस्यहरूसरह मानिने छन् ।
८. (क) मंत्रिमण्डलको बैठकमा श्री ३ महागज वा मौसुफको अनुपस्थितिमा मुखत्यारबाट सभापतिको आसन ग्रहण गरिबक्सने छ । मंत्रिमण्डलका सबै सदस्यहरू श्री ३ महाराजबाट यस विषयमा बनाइबक्सको नियममा रही श्री ३ महाराजप्रति उत्तरदायी हुनेछन् ।
- (ख) श्री ३ महाराजबाट मंत्रिमण्डलका सदस्यहरूलाई विभिन्न विभागको कामको बाँडफाँड र त्यससम्बन्धी स्थानको क्रमसमेत मुकर्र गरिबक्सने छ ।
९. (क) श्री ३ महाराजबाट नियुक्त भएपछि मंत्रिमण्डलका सदस्यहरूले तोकिएको धर्म भाकी चार वर्षसम्म काम चलाउनेछन् ।
- (ख) सो समयभन्दा अगाडि मंत्रिमण्डलका सदस्यहरूमध्ये कसैले:—
- (१) आफ्नो कामको अविभारको राजिनामा लेखी श्री ३ महाराजमा चढाए भने वा
 - (२) श्री ३ महाराजको तजवीजमा विश्वासपात्र ठहरिएन भने वा
 - (३) उनीहरूले कुनै किसिमको बेकाइदा गरेको स्वीकार गरे वा सो गरेको मंत्रिमण्डलको गोप्य बाटले ठहरायो भने
- मात्र आफ्नो कामबाट भिकिने छन् ।

(३)

(ग) तर (१) र (२) दुफावमोजिम फिकिएका सदस्यहरू आफ्नो म्याद-
भित्रसम्म व्यवस्थापक सभामा भने बस्न पाउनेछन् ।

१०. श्री ३ महाराजवाट समय २ मा निश्चित गरिवक्सेमुताविक मंत्रीहरूले तलव
र भत्ता पाउनेछन् ।

११. (क) मंत्रिमण्डलबाट मुलुकको सबै काममा रेखदेख पुऱ्याइनेछ, तर व्यवस्थापक
सभाको हद्दबाहिरका विषयहरूमा विशेष ध्यान दिनेछ । सबै शासनविभागको
नीति कायम गरी यस्ताई दरकार हुने अनजामी आमदानी खर्चको फाँट
निरीक्षण गरी सरकारतर्फबाट व्यवस्थापक सभामा रहने कानूनका मसौदाहरूको
छलफल र हरेक शासनविभागमा सहयोग र संगठन कायम गर्नेछ ।

(ख) हरेक विभागका मंत्रीहरूले यो ऐनका हद्दभित्र र मंत्रिमण्डलले कायम ग-
रेको नीतिभित्र रही आफ्नो विभागको शासन चलाउन आफ्नै तजवीजले
काम गर्नेछन् र आफ्ना विभागहरूलाई चाहिने आम्दानी खर्चको फाँटवारी
कायम गरी मंत्रिमण्डलमा पेस गर्नेछन् । सो काम गरेकोमा मंत्रिमण्डलप्रति
जवाफदेही हुनुपर्नेछ औ श्री ३ महाराजवाट चाहिवक्सेका सबै कागजातहरू
पेस गर्नु पर्नेछ ।

१२. (क) कानूनी विषयमा समय २ मा सरकारलाई आवश्यक परेको राय सल्लाह पेस गर्ने-
लाइ एउटा प्रधान कानूनी सल्लाहकार श्री ३ महाराजवाट नियुक्त हुनेछ ।

(ख) प्रधान कानूनी सल्लाहकारको हरेक अड्डी अदालतमा गई सरकारतर्फबाट छल-
फल गर्ने अधिकार रहने छ ।

(ग) उसको बहाली र तलव भत्ता श्री ३ महाराजको तजवीजवाट हुनेछ ।

१३. सरकारको शासन नीति कायम हुँदा व्यवस्थापक सभाको रायसमेत पेस भई
काम कार्वाई चलास् भनी विभिन्न विभागलाई सहायता र सरसल्लाह दिना-
निमित्त व्यवस्थापक सभाका सदस्यहरूबाट शासनसमितिहरू खडा गराइ-
वक्सने छ ।

१४. (क) व्यवस्थापक सभाले पाएके अख्त्यारीभित्रका र अरु विभागहरूमा समेत श्री ३ महाराजके तजबीजबाट यी समितिहरू रहनेछन् .
- (ख) यसको लागि व्यवस्थापक सभाबाट सदस्यहरू छान्नाका लागि राष्ट्र सभाबाट एक समिति श्री ३ महाराजबाट नियुक्त गरिबक्सिनेछ.
- (ग) हरेक शासनसमितिमा कमसेकम ४ सदस्यहरू रहनेछन् र जुन विभागको निमित्त समिति खडा गरिएको छ सोही विभागको मंत्री त्यस शासनसमितिको सभापति हुनेछ ।
- (घ) आफूलाई तोकिएका विषयहरूको शासन नीति, काम कारवाई यी समितिहरूले संचालन गर्नेछन् । तर दैनिक कार्यक्रम बहाली वर्खासी र रोलमा भने विभाग मंत्रीको पूरा अधिकार रहने छ ।
१५. यी समितिहरूका कार्यक्रम र नियमहरू सरकारबाट बन्ने छन् ।

भाग ४

व्यवस्थापक सभा

(क) पंचायती सभा

१६. सरकारबाट बनेका नियमानुसार योग्य ठहरिएका उमेर पुगेका जनताको बोट द्वाग ५ देखि १५ निर्वाचित सदस्यहरूको एक " ग्राम पंचायत " हरेक ग्राम वा ग्रामसमूहमा रहने छ । यिनीहरूले आफ्नै प्रधान पंच चुन्ने छन् ।
१७. हरेक शहर वा बजारको नागरिक क्षेत्रमा पनि त्यस्तै किसिमबाट १० देखि ५० निर्वाचित सदस्यहरूको एक " नगरपंचायत " रहने छ.

(५)

हरेक ग्रामपंचायत र नगरपंचायतका सभापतिहरूले आफसबाट र आवश्यक परेमा आफ्ना सदस्यहरूबाट १५ देखि २० सदस्य छान्ने छन् । यिनीहरू र नियममा उल्लेख गरिएका विशेष प्रतिनिधिसमेत भै तिनीहरूको समूहबाट सरकारले तोकिएका स्थानहरूमा एक एक ' जिल्लापंचायत ' रहनेछ । यिनीहरूले पनि आफ्नै पधान पंच चुन्ने छन् ।

सरकारको रेखदेख अधीनमा रही आफ्ना आमदानीले भेट्टाएसम्म ग्राम नगर र शहर पंचायतलाई आफ्ना इलाकाभित्रको जनताको समृद्धि कल्याण र शिक्षा-सम्बन्धी कामहरू सुघर, सफाई, सडक, ढल, पूल, पौवा, पाटी, धर्मशाला, बाँध पैन बनाउने, गौचर राख्ने, बत्ती, पानीको इन्तजाम, हाट, बजारको बन्दोबस्त, प्रारम्भिक र आधार शिक्षा, घरेलु इलमद्वारा बेइलमीलाइ रोजगारको बन्दोबस्त इत्यादि जनताको आर्थिक सामाजिक उन्नति र सुख शान्ति हुने काम गर्ने अधिकार दिइएको छ । ग्राम र नगर पंचायतहरूले जिल्ला पंचायतको रेख देख अधीनमा रही माथि लेखिएको काम गर्नेछन् ।

जिज्ञा पंचायतहरूले आफ्नो आफ्नो जिल्लाको निमित्त सरकारबाट पाएको पूँजी (रुपियाँ) आफ्नो कामको निमित्त आधा राखी बाँकी आधा आफ्ना मातहतका पंचायतहरूलाई बाँडोछन् । सो बाँडि दिँदा पंचायतहरूले आफ्ना इलाकाबाट उति रुपियाँ उठाउन सक्दछन् सकेसम्म उति नै दामासाइले जहाँसम्म हुन्छ मिलाई बाँडिदिनुपर्छ, इलाका इलाकाका पंचायतहरूले सो रुपियाँ सरकारबाट बनाएको नियमबमोजिम खर्च गर्नु पर्ने छ ।

जिल्ला पंचायतले आफ्नो मातहतभित्रका ग्राम र नगर पंचायतहरूको काममा सहयोग र संगठन कायम गर्ने र बडाहाकिमलाई जिल्लाको तरक्कीविषयको नीति कायम गर्ने सरसल्लाह र चाहिएको मदद दिनेछ । सरकारबाट सभ्य र मा तोकिएका अरु कामहरू पाने जिल्ला पंचायतले गर्नेछ ।

(ख) षण्ण्डिय सभा

२२. (क) श्री ३ महाराज, राष्ट्रसभा र भारादारीसभावाट नेपालको व्यवस्थापकसभा बन्ने छ ।
- (ख) राष्ट्रसभामा फेहरिस्त 'क' बमोजिमका निर्वाचित र सरकारवाट नियुक्त भएक सदस्यहरू गरी ६० मा नबढाई र ७० मा नबढाई सदस्यहरू रहनेछन् । यी किसिमका सदस्यमा ३ र २ को दामासाईले (वा सोभन्दा सकेसम्म नजीक अनुपातमा) सदस्य मुकरर हुनेछन् ।
- (ग) भारादारी सभामा सकभर सबै संस्था, पेशा, रोजगार र विशेष योग्यताद्वारा मुलुक को गौरव बढाएका व्यक्तिहरूको ख्याल राखिवकसी श्री ३ महाराजको तजवीजवा घटीमा २० र बढीमा ३० सदस्य नियुक्त गरिबक्सिनेछ ।
- (घ) यो व्यवस्थापक सभाका तगभग चतुर्थांश सदस्यले प्रत्येक वर्ष पद त्याग गर्ने छ र तिनीहरूको स्थानमा नयाँ सदस्य निर्वाचित वा नियुक्त हुनेछन् । पहिला वर्षमा सालसालै बदली हुने सदस्यको फेहरिस्त शुरुसै सभा तिद्वारा मुकरर हुने छ ।
२३. (क) व्यवस्थापक सभाका दुवै सभाको बैठक कमसेकम वर्षको दुः पटक हुनेछ ।
- (ख) सोवाहेक यम विषयमा बनेको नियमअनुसार अरु बखत पनि श्री ३ महाराजके तजवीजअनुसार एक वा दुवै सभालाई ठोउ र समय तोकी बोलाउने वा सभाला स्थगित वा खारेज गरिबक्सिनेछ ।
२४. श्री ३ महाराजवाट आफ्नो तजवीजअनुसार कुनै एक वा दुवै वा संयुक्त सभाल कुनै भाषण बक्सिने वा सन्देश पठाइबक्सिने छ । त्यस्तो भाषण वा सन्देशको वि यमा सभाले सकेसम्म चाँडो छलफल गरी काम पूरा गर्नुपर्नेछ ।
२५. हरेक मन्त्री, प्रबन्धसभाको सभापति वा उनीहरू नभएको बखत विभागसचिव र सरकारी कानूनी सल्लाहकारले एक वा दुवै सभाको बैठक वा उपसमितिसमा

बोल्न, बहस गर्न र अरू छिमिबाट सम्मिलित हुन पाउनेछन् तर बोट भने आफू सदस्य भएको सभामा मात्र दिन पाउनेछन् ।

६. (क) राष्ट्रसभाको सभापति श्री ३ महाराजबाट मुकर्र हुने र उपसभापति सदै सदस्यका चुनावद्वारा सदस्यहरूमध्येबाट हुनेछ । सभापति वा उपसभापतिको पद खाली भएमा अर्को तोकिएको वा निर्वाचित को हुनुपर्ने हुनेछ ।

(ख) (i) सभापति र उपसभापतिले आफ्नो कामको राजीनामापत्र श्री ३ महाराजका हजुरमा चढाउन पाउनेछन् । नियमावलीअनुसार कारण देखिएमा श्री ३ महाराजका हुकुमबाट फिर्किनेछन् । यसरी खाली भएको पदमा जो हुनुपर्ने निर्वाचन वा नियुक्तिद्वारा नयाँ भर्ना हुनेछ ।

(ii) सभाको सदस्य हुन छोडेपछि उनीहरूले आफ्नो पद त्याग गर्नुपर्नेछ । सभाका द्वितृतीयांश सदस्यका रायले पास भएको प्रस्ताव उचितै बोटको बहुमत द्वारा पास भएमा उनीहरू आफ्नो पदबाट हटाइनेछन् ।

(ग) भारद्वाजी सभाको सभापति कन्यागडर शन्वीकहोश्वक्सनेछ । सभाको उपसभापति श्री ३ महाराजबाट नियुक्त गरिक्सनेछ ।

व्यवस्थापिका सभा

७. (क) यो 'ऐनमा' प्रत्यक्ष खुलेको विषयमा बाहेक अरु सबै कुरामा कुनै एक वा संयुक्त सभाको छलफलमा सबै प्रश्नको निर्णय उपस्थित र बोट दिने सदस्यहरूका बहुमत द्वारा हुनेछ । सभापति वा कायम मुकायमले पहिलो पटक आफ्नो बोट नदिई बोट बराबर भएमा मात्र आफ्नो बोट द्वारा कुराको टुङ्गो लगाइदिनेछन् ।

(ख) सदस्यहरूमध्ये कसैको स्थान खाली भएको बखत कार्वाइ भएकोमा वा उपस्थित भएका सदस्यमध्ये कुनैले योग्यता नभए ता पनि बोट दिए वा अरू कार्वाइमा सम्मिलित भएको पछि थाहा भएमा पनि सभाको काम सदर ठहरिनेछ बर हुनेछैन ।

(ग) सभा वा सभाहरूको कुनै बैठकमा जम्मा सदस्यहरूमध्ये चार खण्डको एक खण्डसम्म पनि मौजुद भएनन् भने सभापतिबाट चाहिएजति सदस्यहरू जम्मा नभएसम्म सभा स्थगित राखिनेछ ।

२८. हरेक सदस्यले सभामा बहाल गर्नुभन्दा अगि सरकारबाट तोकिएबमोजिमको धर्म भावनुपर्नेछ ।

२९. (क) दुवै सभाको लागि एउटै मासि चुनावको निमित्त खडा हुन पाउने छैन ।

(ख) तल ३० दफामा तोकिएको अयोग्यताद्वारा वा आफुले लेखी श्री ३ महाराजका हजूरमा राजीनामा चढाएमा सदस्यको ठाउँ खाली भएको ठहरिनेछ ।

(ग) सभाको लगातार दुइ पटकको बैठकसम्म पनि हाजिरै नहुने वा सभापतिको इजाजत नलिई सभाको छलफलमा लगातार ४५ दिनसम्म हाजिर भएन भने पनि सदस्यको ठाउँ खाली भएको ठहरिनेछ ।

३०. (क) तपसीलबमोजिमका मानिसहरू व्यवस्थापक सभामा निर्वाचित हुन र सदस्य बन्न अयोग्य ठहरिनेछन् ।

(१) सरकारले लिन हुन्छ भनी तोकिएको बाहेक अरु सरकारी काम गर्नेहरू.

(२) हावा विप्रेकाहरू ।

(३) टाट उल्टी ऋण निर्णय नसकेकाहरू

(४) चुनावविषय सरकारबाट जारी भएको नियम भंग गर्नेहरू । यस्तोमा आयोग्यताको हदम्याद तोकिएको छ ।

(५) यो जारी नहुँदै वा जारी भएपछि एक वर्ष र सोभन्दा बढी कैदको सजाय पाएकाहरू । यसमा सजाय पाई छुटकारा पाएको ५ वर्ष वा सोभन्दा अगि सरकारबाट यो अयोग्यता हट्न सक्नेछ ।

(६) निजामती वा जंगी जागीरबाट बर्खास भएकाहरू । यसमा सजाय भुक्तान गरेको ५ वर्ष वा सोभन्दा अगि सरकारबाट यो अयोग्यता हट्न सक्ने छ ।

- (ख) कैद भै थुनुवामा परिगहेका मानिसहरु सदस्य भै निर्वाचित हुन अयोग्य ठहरिने छन् ।
- (ग) सदस्य हुन अयोग्य ठहरिने मुद्दा लागेमा सो मुद्दाको अन्तिम किनारा न-
लागेसम्म टाउँ खाली ठहरिनेछैन ।
- (घ) माथि (क) (१) दफामा लेखिएका तपसीलका कुरोहरु लिन गर्न हुने ठहरि-
नेछन् ।
- (१) कुनै सरकारी अड्डाको तालुक
(२) सरकारी काम गरेर बाहेक दर्जा वा अरु कुनै किसिमको ओहदा-
द्वारा भत्ता पाउन् ।
(३) गाउँको काम गर्ने थरी मुखिया इत्यादि जस्ता सरकारी खान्गी
जागीर पाएकाहरु
- कुनै सभामा बस्न वा वोट गर्न नहुने वा अयोग्य ठहरिएका मानिसले बसे वा
बोट गरेमा दिनैपिच्छे मोरु १०० जरिमना भै सरकारी असूल हुने रकम-
सरह ठहरिनेछ ।
१३. (क) यो ऐनको हद्द र सभाविषय नियमभित्र रही सबै सदस्यहरुले
सभाको बखत वाक्स्वतंत्रता पाउनेछन । सभा वा त्यससम्बन्धी
समितिभित्र भनेको वा वोट दिएको कुरा जाई लिएर वा सो सभाको नि-
यमवमोजिम सभामा भए गरेको कुरा प्रकाश गरेकोमा समेत सदस्यलाई
कुनै तरहबाट पनि बात लाग्ने छैन ।
- (ख) सभाको बखत सभागृहमा जुनजुके मुद्दामा पनि र सभाको अधिवेशनको
म्यादभित्र देवानी मुद्दामा कुनै सदस्यलाई पनि कपैले छेकथुन गर्न पा-
उने छैन ।

(ग) अटोरी सदस्यलाई यसविषय बनेका नियममोजिम निकाल्न पाउने बाहेक सभापतिले सदस्यहरूलाई अरु सजाय दिन पाउने छैन ।

३३. हाल पहिला पटकलाई सरकारबाट र पछि व्यवस्थापक सभाबाट तोकिएको तलब भत्ता सबै सदस्यले लिन पाउने छन् ।

३४. (क) यो कानूनपम्बन्धी बनेका शर्त र बन्देजको नियममोजिम दुवै सभाका सदस्यहरूले सभाको बैठकमा नेपाल भरमुलुक वा कुनै खण्डको लागि विदेश वा यहाँ जहाँसुकै रहेका नेपाली प्रजाको हित र शासनव्यवस्था बारे कानूनको मसौदा, प्रश्न वा प्रस्ताव पेस गर्न पाउने छन्, तर लोकहितको निमित्त हानिकारक ठहराईबक्सेका जुनसुकै कानूनको मसौदा प्रस्ताव वा प्रश्न जुनसुकै अवस्थामा पनि श्री ३ महाराजबाट रोक्न वा खारेज गरिबक्सिन हुने ब्।

(ख) श्री ५ महाराजाधिराज र श्री ३ महाराजका उत्तराधिकारी ओहदा, पदवी र विशेष अधिकारसम्बन्धी परम्परादेखि चलिआएका रीत रिवाज कानून बन्देजमा खलबल हुने कुनै कुराको पनि प्रश्न प्रस्ताव वा कानूनको मसौदा पेस गर्न वा यस्तै अरु कुरा गर्न हुँदैन ।

(ग) व्यवस्थापक सभामा कुनै मानिसको व्यक्तिगत चरित्रविषय वा कुनै न्यायाधीशले आफ्नो अख्तियारीभित्र अदालतमा गरेको कामविषय कुरा उठाउने वा छलफल हुने छैन ।

३५. (क) आर्थिक कानूनको मसौदाविषय तल छुट्टै बोखिएको हुनाले त्यसबाहेक जुनसुकै कानूनको मसौदा पनि यस विषयमा बनेको नियममा रही दुवै सभामा जसले पेस गरे पनि हुन्छ ।

(ख) दुवै सभाबाट मंजुरी भए पछिमात्र कानूनको मसौदा स्वीकृत भएको ठहरिने ब्।

३६. (क) एक सभाबाट मंजुर भै कुनै कानूनको मसौदा वा अरु कुनै विषय अर्को सभामा गएकोमा

- (१) अर्को सभाले प्रस्तावित कानून नामंजूर गर्‍यो भने, वा
- (२) कानूनको मसौदा अदल बदल गर्ने विषय सभाहरूको राय मिलेन भने वा ,
- (३) अर्को मध्यामा वर्ष दिनसम्म पनि श्री ३ महाराजवाट सदर गराइन मो मसौदा पेस नभै रह्यो भने,

श्री ३ महाराजवाट दुवै सभाको संयुक्त सभा बोलाई ब्रह्मफल गराईबक्सिने छ ।

- (ख) यो संयुक्त सभाले मंजूर गरेको कुरा यो ऐनवमोजिव स्वीकृति भएको ठहरिने छ ।
- (ग) यस्तो संयुक्तसभामा भारादारी सभाको सभापति वा निजको अनुपस्थितिमा श्री ३ महाराजवाट नियुक्त गरिबक्सेको मानिसले सभापतिको आसन ग्रहण गर्नेछ ।

३७. (क) व्यवस्थापक सभावाट स्वीकृत भएको कानूनको मसौदामा श्री ३ महाराजवाट सदर गरिबक्सी खड्गनिशाना लागेरछि मात्र कानून बन्ने छ ।

३८. (क) श्री ३ महाराजवाट हरेक वर्षको अनजामो आमदानी खर्चको फेहरिस्त दुवै सभामा पेस गराउन लगाइबक्सिने छ ।

(ख) यो फेहरिस्तमा तपसीलवमोजिमका भिन्न २ रकम देखाइनेछ

(१) मुलुकको आमदानीउपर खर्च गर्ने पर्ने सालबसाली खर्च र

(२) मुलुकको आमदानीवाट पुगेसम्म खर्च हुने पटके खर्च

(ग) माथिको सालबसाली खर्चमा तपसीलवमोजिमका रकम राखिनेछन्

(१) श्री ५ महाराजाधिराज र श्री ३ महाराजको सालियाना दरबन्दी रकम

(२) जंगीतर्फको खर्च.

(३) श्री ३ महाराजवाट भर्ना भएका निजामतीतर्फको तलव पेन्सन भत्ता-विषय खर्च

(४) प्रचलित वा पछि हुने अहद समझौटाद्वारा हुनु पर्नेसमेत परराष्ट्र-सम्बन्ध विषयको खर्च.

- (५) मुलुकमा कतै पनि अशान्ति हुन नदिने आर्थिक मजदुरी कायम राख्ने सोनामिनाहरूलाई ठालूहरूको थिचोमिचोबाट बचाउने सरकारको विशेष उपभोक्ता कार्यमा र अरू श्री ३ महाराजको तजवीजबमोजिम खर्च गर्नको निमित्त छुट्टयाइएको रकम कुनै भए सो रकमसमेत
- (६) मन्त्रिमण्डलका सदस्यहरू, सरकारी कानूनी सलाहकार र प्रधान जाँच-कीको तलव भत्ता
- (७) धर्मकार्य गुठीको खर्च
- (८) सरकारबाट दिने ऋण र ऋण तिर्नानिमित्त जगेडा राख्नुपर्ने रकम सूद इत्यादि

(९) यो ऐन वा अरू कानूनबाट यो फेरिश्तमा रहनु पर्ने ठहराइएको कुनै रकम

(घ) कुनै खर्चको रकम मुलुकको आमदानीउपर खर्च गर्नेपर्ने सालबसाली रकमभित्र पर्छ पर्दैन भन्ने कुरामा निर्णय श्री ३ बाट गरिबक्सिनेछ ।

३६. (क) माथि लेखिएका मुलुकको आमदान उपर खर्च गर्नेपर्ने सालबसाली रकमविषय व्यवस्थापक सभामा थोडा वा छलफलको लागि कुनै किसिमको कुरा उठ्न सक्ने छैन । तर (७) (८) (९) भने छलफलसम्मको लागि पेस हुनेछ ।

(ख) पञ्चायतको कामलाई तोकिएको अंजामी अड्डामा व्यवस्थापक सभाले घटाउन पाउने छैन ।

(ग) माथि ३८ (ख) इफामा लेखिएको पत्रके खर्चको निमित्त अंजामी अड्डा कायम गरी पहिले राष्ट्रसभा र त्यसपछि भारादारीसभो पेस गरिनेछ । यी रकमहरूमा पुरा छलफल भै अनजामी अड्डा मन्जूर गर्ने, इन्कार गर्ने वा यप घट गर्नेसमेत सभाहरूलाई अख्तियारी रहनेछ ।

(घ) श्री ३ महाराजको मन्जुरीबिना कुनै अंजामी अड्डाहरू पेस गरिने छैनन् ।

४०. व्यवस्थापक सभाबाट निकामा भएको रुपैयाँको फेरिश्तमा श्री ३ महाराजको बाहुली निशाना लागेपछिमात्र ती रकमहरू कानूनी निकासो ठहरिने छन् ।

व्यवस्थापक सभाले मन्जूर गरेका रकमहरूमा पछि कुनै वर्ष बढी खर्च गर्नुपर्ने परि-
आएमा माथि दफा दफामा लेखिएबमोजिम कारबाई गरी सो अड्डा मन्जूर गराए
हुनेछ ।

४२. (क) तपसीलबमोजिमका विषयमा कानूनको मसौदा वा संशोधन सरकारतरफबाट मात्र
पेश हुनेछ ।

(१) कुनै रकम बाँकर महसूल लगाउन वा थपवट गर्ने विषय

(२) सरकारी टक विषय

(३) सरकारले कुनै देशी वा विदेशी कर्जा उठाउने विषय

(४) हात हतियार राख्ने र प्रयोग गर्ने विषय ।

(ख) कुनै जाति वा संस्थाको धार्मिक आचार विचार परिवर्तन हुने प्रस्तावको
विचार हुँदा जम्मा भएका तीन खण्डको दुई खण्ड सदस्यको राय भए
मात्र परिवर्तन हुनेछ ।

४३. (क) व्यवस्थापक सभाको काम राम्ररी बेलाबेलामा चल्ने, कुनै किसिमबाट पनि
अडकाउ वाधा नपरोस् भन्नामिित्त सरकारबाट बनेका नियमबमोजिम
कार्यक्रम चल्नेछ ।

(ख) यसमा कुनै किसिमको वाधा अडकाउ नपरोस् भनी आधा सदस्यहरूले राय पेश
गरे भने सरकारबाट बनाइएका नियममा अदल बदल गरिबद्धिसन विचार
हुनेछ ।

४४. व्यवस्थापक सभामा सबै कुराकाठी अक्षर इत्यादि राष्ट्रभाषा नेपालीमा
नै हुनेछ ।

४५. (क) व्यवस्थापक सभामा भएको कारवाईवारे वा त्यसका कर्मचारी द्वारा सवालबमोजिम त्यहांभित्र भएको कारवाईविषय कुनै अदालतमा पनि मालि वा मुकदमा चल्ने छैन .
- (ख) कार्यक्रममा सानादिना त्रुटि भयो भन्दैमा व्यवस्थापिका सभामा भएको कारवाई बदर हुने कुरा उठाइने छैन.
४६. मुलुकभर कतै पाने शान्तिभङ्ग नबोस भन्ना मिति श्री ३ महाराजबाट मंत्रि मण्डलको सल्लाहले चाहिएको अस्थायी कानून जारी गरिबक्सन हुन्छ तर यस्ता अस्थायी कानून छ महीना भन्दा बढी जारी रहने छैन. अवस्था सुध्रियो भन्ने ठानिबक्सेमा श्री ३ महाराजबाट बीचमा जुनसुकै बेला पनि सो कानून खारीज गरिबक्से हुनेछ ।
४७. (क) मुलुकमा कुशासन वा अशान्ति वा दुवै भै यो ऐनबमोजिम शासनपद्धति चलाउने अवस्था छैन भन्ने श्री ३ महाराजबाट कुनै बखत ठहराइबक्स्यो भने इशितहार जारी गरी तपसीलबमोजिमको कारवाई गरिबक्सिने छ.
- (१) यो कानूनबाट कुनै व्यक्ति वा सभाले पाएको काम वा अख्त्यारी आफैमा खिचिबक्सिने छ.
- (२) यो ऐनद्वारा हुने कारवाईहरू यस २ मिसिमबाट हुनेछ भनी तजवीजबमोजिम तोकिदिबक्सिने ।
- (ख) यसरी जारी गरिबक्सेका इशितहार अर्को इशितहार द्वारा खारेज हुन वा बदलिन सक्नेछ.
- (ग) यो दफाबमोजिम इशितहार भएमा छ महीना भित्र फेरि श्री ३ बाट उही वा तजवीजले अर्को व्यवस्थापक सभा बोलाइबक्सिने छ.

न्यायप्रबन्ध

४८. इन्साफ शीघ्र र सुलभ सिावसँग दिइने प्रबन्ध हुनेछ । शुरूका देवानी र फौजदारी मुद्दाहरू ऐन र नियमले तोकिने बन्देज र देखरेखमा रही , ग्राम-पन्चायतहरूले हेर्नेछन् ।
४९. इन्साफको निमित्त खडा भएका आम अड्डा अदालतहरूमा न्यायाधीश-हरूबाट इन्साफ गरिनेछ । शुरूको र अपील सुन्ने अड्डाहरू अदालत गनिनेछन् ।
५०. यस ऐनमा लेखिएबमोजिम अड्डा अदालतको नियम र बन्दोवस्त अदालत र न्यायाधीशहरूमा काम र हद्को बाँडफाँड भर्नाको नियम , नोकरीको हद्, नोकरीलाई चाहिने ल्याकन र योग्यता र अरु सबै न्यायप्रबन्धपंक्थी विषयहरू ऐनमुताबिक हुनेछन् ।
५१. कुनै अपर्कट परिस्थिति पर्ने आएमा स्थापित भैरहेका साधारण अदालतहरूका कार्यक्रमद्वारा मुलुकको जनतामा शान्ति कायम राख्ने कारवाइ हुन नसकेको देखियो भने श्री ३ महाराजबाट विशेष अदालतहरू खडा गरि-बक्सनेछ !
५२. (क) श्री ३ महाराजका व्यवस्थापक सभाका सदस्यहरूमध्येबाट एक न्यायाधिकारी समिति खडा गरिबक्सनेछ यसमा १२ जनाभन्दा नबढाई सदस्य रहनेछन् । यीमध्ये दुइ जनासम्म विशेष योग्यता भएका व्यवस्थापक सभावाहिरका मानिसलाई पनि श्री ३ महाराजबाट नियुक्त गरिबक्सनेछ ।
- (ख) यो समितिले तपसीलबमोजिमको अख्त्यारी पाउनेछ ।
- (१) तोकिएका विशेष मुद्दाहरू हेर्ने सर्वोच्च अपील अड्डाको काम यस ऐनबमोजिम बनेको सुबालसनदभित्र रही गर्ने ।

(२) बदालतहरूले कुन कुन मुद्दामा कति कति न्यायाधीश बसी कुन किसिमबाट मुद्दा हेरी कारवाही चलाए सबैमा न्याय पर्ने जान्छु भन्ने विचार गरी नियम र सवालहरू बनाउने

(३) यो ऐनको ६ र ७ दफाबमोजिम कारवाही गर्ने ।

(ग) यो ऐनको हदभित्र रही यो समितिको रचना र कार्यक्रमविषय नियमहरू समय र मा सरकारबाट बन्नेछन् ।

५३. (क) नेपालमा एक प्रधानन्यायालय रहनेछ ।

(ख) प्रधान न्यायालयमा एक प्रधान न्यायाधीश र अरु १२ न्यायाधीशमा नबढाई

श्री ३ महाराजबाट आवश्यकअनुसार समय र मा भर्ना गरिबक्सने छ ।

तर प्रधान न्यायाधीशले शिफारिस गरेमा दुइ वर्षको निमित्त श्री ३ महाराजबाट यस न्यायाधीशहरू भर्ना गरिबक्सनेछ । यस तरीकाले भर्ना भएका न्यायाधीशहरूको बहाली रहेसम्म अरु प्रधानन्यायालयका न्यायाधीशहरूसरह नै अख्तियार हुनेछ ।

५४. प्रधान न्यायालयको हरएक स्थायी न्यायाधीशको उमेर पैंसठ्ठिवर्ष नना-
वेसम्म बहाली कायम रहनेछ ।

तर—

(क) न्यायाधीशले आफैले श्री ३ महाराजमा राजीनामा दढाई पद त्याग गर्न पाउनेछ ।

(ख) व्यवस्थापिका सभाका दुवै सम्मेलनको सम्मिलित बैठकबाट कुनै न्यायाधीश प्रमाणित षट्चलन भएको वा काम चलाउन अयोग्य नठहरिएसम्म श्री ३ महाराजबाट बर्खास्त हुने छैनन् ।

(ग) न्यायाधीशले ठूलो कसूर गरेमा वा मानसिक वा शारीरिक अयोग्यताको कारणबाट श्री ३ महाराजबाट सोधनी हुँदा न्यायाधिकार समितिले कसूर वा अयोग्यताको समिति गरेमा नालायक वा काम गर्न नसक्ने ठहरिएको न्यायाधीशलाई श्री ३ महाराजबाट खारीज गरिबक्सनेछ ।

(घ) प्रधान न्यायालयका न्यायाधीशहरूले श्री ३ महाराजवाट तोकिएको मुताविक तलव पाउनेछन् । तर बाह्यली रहेसम्म यिनीहरूको तलव घट बढ हुनेछैन ।

५५. मुद्दाहरूको फाँट र लगत राख्ने काम प्रधान न्यायालयको हुनेछ र मातहतका अदालतहरूमाथि र इन्साफसंबन्धी बिषयमा ऐनकानूनले तोकिएको अख्तियारी प्रधान न्यायालयले पाउनेछ ।

५६. आफ्नो अख्तियारभित्रका सबै अदालतहरूमाथि प्रधान न्यायालयको तालुक रहनेछ र तयसिलमा लेखिएको काम प्रधान न्यायालयले गर्नेछ :-

(क) कुनै मुद्दा फिकाई हेर्ने वा हेर्न लाउने-

(ख) कुनै मुद्दा वा अपील परेको मुद्दा एउटा अदालतबाट सम अख्तियारवाला अर्को अदालत वा त्यसभन्दा बढी अख्तियार भएको अदालतमा सार्ने -

(ग) आफ्नो मातहतका अदालतहरूको नियम र सिलसिला बसाई सो जारी गर्ने-

(घ) अदालतहरूले स्याहा खेस्त राख्ने र मुद्दा मिसिलहरूको लगतकिताब खडा गर्ने तरिका तोक्ने -

तर चालु रहेका ऐनमा बाधा नखाने गरी नियमहरू र फार्महरूता खडा हुनुपर्छ.

५७. यस ऐनमुताविक हुनुपर्ने कुनै न्यायसंबन्धी काम नचलेसम्म भइहेकै ऐन र नियमहरू कायम रहनेछन् ।

५८. ऐन र आफ्नो अख्तियारभित्र धर्म संभो कर्तव्यपालननिमित्त न्यायसंबन्धी काम गर्दा गराउँदा न्यायाधीश र अदालतका कर्मचारीहरूलाई बात नलागोस् भन्नानिमित्त बचाउको लागि चाहिँदा ऐन बन्नेछ ।

५९. यो ऐनमित्र परेको कुनै कुलले श्री ३ महाराजवाट अपराधीहरूलाई माफी, मिनाहा मोजरा र सजाय घटाईबक्सने अधिकारमा असर पर्नेछैन ।

६ भाग

विविध

६०. यो कानूनवमोजिम काम आरम्भ भएपछि शुरुभर चाँडो र अवस्थाले दिएसम्म भरमुलुकमा प्रारम्भिक शिक्षा निःशुल्क अनिवार्य गरिदिन र मातृभूमिको सेवालाई वाहिने शिल्पशिक्षा र उच्च शिक्षाको प्रबन्ध सरकारबाट हुनेछ । साथसाथै निरक्षरता हटाउने व्यवस्था पनि जतिमक्यो उति हुनेछ । शिक्षाको मुख्य लक्ष्य नैतिक उपदेश व्यक्तिगत योग्यता र कार्यकुशलता राष्ट्रप्रेम र अन्तर्राष्ट्रिय मैत्रीभाव फैलाउने हुनुपर्दछ ।
६१. मुलुकको उन्नति सम्बन्धी काम निमित्त र संकट परिआएका वखत सरकारबाट ऋण लिने वा उठाइनेछ । तर सो ऋण लिएको कुरा व्यवस्थापक सभाको अर्को सभामा पेश गरी थाहा दिनुपर्नेछ ।
६२. (क) सरकारबाट बनेको नियमवमोजिम मुलुकको आमदानी खर्चको हरहिसाब जाँचनलाई एक प्रधान जाँचकी श्री ३ महाराजबाट भर्ना गरिबक्सनेछ । निजले सरकारबाट तोकिएकोसेवमोजिम तलब खाई काम गर्नेछ । निजको बहाली बर्खासी प्रधान न्यायालयको न्यायाधीशसरह हुनेछ ।
- (ख) मुलुकको आमदानी खर्चको तेरीज बनाई हरेक सालतमाम पछि निज प्रधान जाँचकीले सो फेरिस्तविषयक रिपोर्ट व्यवस्थापक सभाको दुवै सभामा पेश गर्नको निमित्त श्री ३ महाराजमा चढाउनेछ ।
६३. मंत्रिमण्डलले गरेको काम पढा कबुलियतहरू सबै नेपालसरकारतर्फबाट भएका मानिने छन् ।
- ६४ (क) मौलिकहरूको विषय; पंचायतको काम; न्यायप्रबन्ध जाँच (अडिटर) जंगी निजामती नोकरीसम्बन्धी भर्ती सञ्चा बहुवा, शिक्षा, जंगी निजामती कर्म-

चारीहरूको स्वार्थको संरक्षण र यो विधानपद्धतिमा नजनाएका कुराहरू खुलाउने र सोबमोजिम कारवाइ गर्ने नियमहरू सरकारबाट बनाइने छन् ।

(ख) हरेक कक्षाको निर्वाचित विषय नियमहरू, बोट दिन पाईने र चुनिन पाउनेहरूको योग्यता, सदस्यहरू आउने इलाका छुट्याउने इत्यादि विषय पनि सबै कुरामा सरकारबाट नियमहरू बन्नेछन् ।

६५. (क) मुलुकभर सबै ठाउँमा योग्य कर्मचारीहरू भर्ना हुनु भनी श्री ३ महाराजबाट एक " दरखास्त-परिषद " खडा गरिबक्सनेछ ।

(ख) यसमा श्री ३ महाराजता तजवीजबाट खटिएका सदस्यहरू र जुन विभागमा भर्ना गर्नु छ सोही विभागको एक प्रतिनिधिसमेत रहनेछन् ।

(ग) यस विषयमा बन्ने नियमबमोजिम सरकारी नोकरीका उम्मेदवारहरूको दरखास्त आएमा यस परिषदले योग्यता वा ल्याकत जाँच बुझ गरी सरकारमा शिफारिस पेश गर्नेछ ।

६६. यो ऐनबाट काम गर्दा पहिला पटकलाई चुनाव गर्ने विधिमा वा अरु कुनै कुरामा अडकाउ देखियो भने श्री ३ महाराजबाट सो बाधा अडकाउ हटाउने जरुरी आडर बक्सी कानूनको मनसाय पुग्ने कारवाइ गर्ने गर्ने लगाइबक्सनेछ ।

६७. यो कानूनको दफा र सो दफाबमोजिम बनाइएका नियमहरूको अर्थ खुलासा नबुझी राय बाझिन गएमा सरकारी कर्मचारी वा कुनै सरोकारवाला व्यक्तिले विन्तिपत्रद्वारा प्रधान न्यायाधिकारिणी समितिमा त्यसवारेको उजुरी दिनुपर्छ । उजुर परेको दुइ महीनाभित्र सो उजुरको फैसला हुनेछ र सो फैसला अन्तिम निर्णय मानिनेछ ।

६८. यो विधानपद्धति जारी भएके सात वर्ष अथवा श्री ३ महाराजको तजवीजअनुसार हुन सके सोभन्दा अगावै शासनपद्धतिको काम शिक्षा र उत्तरदायी संस्थाहरूको प्रचार इत्यादिबारे जाँच बुझ गर्नानिमित्त एक परिषद मुकरर गरिनेछ । सो परिषदका सदस्यहरूमा लगभग आधा व्यवस्थापक सभाको आफ्नो

(२०)

सदस्यहरूमध्येबाट छान्नेछ सो परिषदले अहिले स्थापित भएको शासनपद्धतिमा कतिसम्म थप घट वा अदल बदल गर्न मनासिब हुन्छ सो बरि जाहेरी पेश गर्नेछ । यो परिषद श्री ३ महाराजबाट हुकुमवक्सेवमोक्तिम अरु कुराहरूबारेमा पनि जाँच बुझ गरी रिपोर्ट गर्नेछ । सो परिषदले गरेका रिपोर्टमा श्री ३ महाराजबाट विचार भै परिषदको शिफारिशमा उचित ठहरिएको कारवाइ गरिबक्सनेछ

फेहरिस्त " क "

" राष्ट्रसभा " को रचना

१ निर्वाचित सदस्यहरू: _____ ४२

क. तपसीलका जिल्ला पंचायतका प्रधान पंचहरू: _____ ३२

१ पूर्व १ नं.	७ प. १ नं.	१३ सल्लयान .	१६ जुम्ला
२ पूर्व २ नं.	८ प. २ नं.	१४ प्यूठान	२० त्रिसापानी
३ पूर्व ३ नं.	९ प. ३ नं.	१५ दैलेख	२१ चारभंज्यांगभिन्न
४ पूर्व ४ नं.	१० प. ४ नं.	१६ डोटी	
५ धनकुटा	११ पाल्पा	१७ डडेल्धुरा	
६ इलाम	१२ गुल्मी	१८ वैगडी	
२२ वारा पर्सौ	२५ सर्लाही	२८ मोरंग र भापा	३१ बाँके र वार्दिया
२३ रौतहट	२६ सप्तरी	२९ पाल्ही र माझखण्ड	३२ कैलाली र कंचनपुर
२४ महोत्तरी	२७ सिरहा	३० खजहती र स्यूराज	

ख. तपसीलका नगरपंचायतका प्रधान पंचहरू : _____ ४

३३ काठमाडौं	३४ ललीतपुर	३५ भक्तपुर	३६ वीरगंज
-------------	------------	------------	-----------

टिप्पणी:— जनसंख्या वा क्षेत्रफल को हिसाबबाट इलाकाको बाँडफाँड भएमा जम्मा संख्यामा फरक नपारी माथि तोकिएका ठामठामबाट आउने सदस्यको संख्यामा घटबढ हुन सक्दछ ।

ग. तपसीलबमोजिमका विशेष काम वा योग्यताद्वारा भरमुलुकका विशेष प्रतिनिधि-
बाट सदस्य हुन पाउने _____ ६

१ साहु महाजन व्यापारीहरूबाट _____ १

सरकारलाई सालियाना रु. १०० वा सोभन्दा बढी भड्क भन्सार वा बजारमहसूल ३ वर्षसम्म लगातार बुझाउनेहरूले आपसबाट प्रतिनिधि छान्ने ।

२ विर्तावाल जिमिन्दारहरूबाट _____ १

२० रोपनी वा १० पाथी व्यू जाने वा १० विगाहा वा सोभन्दा बढी जग्गाका धनीहरू वा रु. १०००० । सम्म वा बढी मालपोत तिर्नेहरूले आपसबाट प्रतिनिधि छान्ने ।

३. लेखपढ गरेकाबाट _____ २

म्याट्रिक वा मध्यमा र सोभन्दा बढी योग्यता हुनेले ग्याजुएट, आचार्य वा नेपालीमा सोही सरह योग्यता भएकाहरूलाई सदस्य छान्नेछन् ।

४. सरकारी कर्मचारीहरूबाट _____ १

५. श्रमजीवीबाट _____ १

४ र ५ दफा विषय नियम सरकारबाट वन्नेछ ।

२ नियुक्त सदस्यहरू: _____ २८

श्री ३ महाराजबाट यी सदस्यहरू नियुक्त हुने छन् ।